

13. PONS Wörterbuch der Jugendsprache 2017. Stuttgart : PONS, 2016. 144 S.
14. Reinke M. Jugend, Sprache und Medien. Am Beispiel von Rundfunksendungen für Jugendliche. Hannover, 2000. 19 S.
15. Schlobinski P., Kohl G., Ludewigt J. Jugendsprache. Fiktion und Wirklichkeit. Opladen : Westdeutscher Verlag, 1993. 223 S.

УДК 81'42:821.112-32

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.15.15>

ТЕКСТИ МАЛИХ ХУДОЖНІХ ФОРМ В ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОМУ ВИМІРІ: ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

SHORT STORY TEXTS IN THE INTERPRETATIVE DIMENSION: LINGUO-STYLISTIC ASPECT

Яремчук І.М.,

orcid.org/0000-0002-3024-5143

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри німецької мови

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

У статті розглянуто тексти малих художніх форм в інтерпретаційному вимірі з урахуванням лінгвостилістичних характеристик. Особлива увага звертається на поняття «лінгвостилістична інтерпретація тексту». Встановлено, що необхідність використання методу лінгвостилістичної інтерпретації текстів малих художніх форм дає можливість визначити типологізацію, прагматичні функції, стильові риси художнього тексту.

У результаті системного вивчення німецькомовної притчі як жанру й типу тексту та лінгвостилістичної інтерпретації текстів була розроблена дефініція притчі, у якій враховані соціальні, комунікативні, художньо-естетичні цілі та їх мовні засоби досягнення. Встановлено, що у результаті лінгвостилістичної інтерпретації тексту притчі здійснюється реалізація низки прагматичних функцій, а саме дидактичної, комунікативної, етико-філософської, соціально-критичної, функції впливу, інтерпретаційно-прагматичної, евристичної, ілюстративно-риторичної, виховної, сатиричної, драматичної, інформаційної, функції іносказання. Цей вибір обумовлений авторськими інтенціями, а також жанром, у якому побудовано текст. Шляхом інтерпретації текстів притч та використанню аналізу за стильовими рисами виокремлено такі стильові риси, як стислість/відносна стислість/розгорнутість, сюжетність, двоплановість, символічність, діалогічність/монологічність, статичність/динамічність, дидактичність, автологічність/експресивність.

Зазначено, що німецькомовна байка є унікальною як особливий жанр літератури та різновид тексту, а також належить до текстів малих художніх форм. Крім того, наголошено на плідності результатів роботи за рекомендаційним планом лінгвостилістичної інтерпретації тексту байки.

Зроблено висновок, що використання методу лінгвостилістичної інтерпретації слугує для детального опису лінгвостилістичної природи німецькомовної притчі та усіх текстів жанрів малих форм.

Ключові слова: байка, лінгвостилістична інтерпретація, план аналізу, притча, текст, функція.

The article considers the short story texts in the interpretive dimension, taking into account their linguistic and stylistic characteristics. Particular attention is paid to the concept of "linguistic and stylistic interpretation of the text". It is established that the need to use the method of linguistic-stylistic interpretation of short story texts makes it possible to determine their typology, pragmatic functions, and stylistic features.

As a result of systematic study of the German-language parable as a genre and type of text and linguistic-stylistic interpretation of texts, a definition of the parable was developed, which takes into account social, communicative, artistic, and aesthetic goals and their linguistic means of achievement. It is established that as a result of linguistic and stylistic interpretation of the parable the realization of a number of pragmatic functions is carried out: didactic, communicative, ethical-philosophical, social-critical, influence functional, interpretive-pragmatic, heuristic, illustrative-rhetorical, educational, satirical, dramatic, and informative. This choice is due to the author's intentions, as well as the genre in which the text is built. By interpreting the texts of parables and using the analysis of stylistic features, the following stylistic features are identified: brevity/relative brevity/development, plot, dichotomy, symbolism, dialogic/monologue, static/dynamic, didactic, and autological/expressive.

It is noted that the German-language fable is unique as a special genre of literature and a variety of text; it also belongs to the short story texts. In addition, the fruitfulness of the results of the work on the recommended plan of linguistic and stylistic interpretation of the text of the fable is emphasized.

It is concluded that the use of the method of linguistic-stylistic interpretation serves to describe in detail the linguistic nature of the German-language parable and other texts of short story genre.

Key words: fable, linguistic-stylistic interpretation, analysis plan, parable, text, function.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку лінгвістики посилюється тенденція до дослідження текстів малих художніх форм у різних аспектах. Вибір тексту як центрального об'єкта дослідження зумовлений розширенням відомостей про нього у зв'язку з досягненнями низки суміжних наук, а саме прагматики, психолінгвістики, теорії комунікації, лінгвокультурології, когнітивістики, синергетики. Все це викликає інтерес до тексту у галузі викладання іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній лінгвістиці посилюється інтерес до вивчення текстів малих форм, таких як афоризм (Т.І. Манякіна); байка (Л.С. Піхтовнікова, О.М. Гончарук); оповідання, новела (О.Б. Шонь, В.П. Чередниченко); анекдот, жарт (Л.Р. Кузнецова, В.І. Карасик, В.О. Самохіна); приклад (Л.Я. Жук); рекламні тексти (Г.В. Чуланова, Л.М. Киричук, Т.В. Крутько). Огляд праць висвітлює сучасний стан студій текстів малих жанрових форм і свідчить про недостатню дослідженість у лінгвостилістичному аспекті.

У німецькій та українській філології привертає увагу науковців метод лінгвостилістичної інтерпретації текстів малих жанрових форм у працях Л.С. Піхтовнікової [3], Я.В. Мукатаєвої [1], П. Рикера [5], В. Matzkowski [9], К.-Н. Jahn [8], F.Th. Vischer [13], R. Zymner [15], E. Neis [10].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження текстів малих художніх форм в інтерпретаційному вимірі з урахуванням лінгвостилістичних характеристик.

Виклад основного матеріалу. Художній текст є складною системою, що містить низку різноманітних смислів. Це дає можливість розглядати текст на матеріалі творів різноманітних жанрів художньої літератури, що характеризуються своєрідною структурно-композиційною та мовностилістичною організацією, яка впливає на процеси розуміння адресатом творчого задуму письменника. Художній текст – це втілений у художній формі фрагмент концептуальної картини світу автора, відображений ним із позицій певного естетичного ідеалу. Зміст літературного твору відображає авторську картину світу, певну систему духовних цінностей письменника, його оцінку дійсності [7].

Одними з найактуальніших питань лінгвістики є лінгвостилістичний аналіз та інтерпретація художнього тексту, які привертають увагу лінгвістів багатоплановістю дослідження. Лінгвостилістичну інтерпретацію розуміємо як філологічну техніку, представлену сукупністю прийомів, способів, методів виявлення значень,

смислу, змісту тексту. Формами інтерпретації є переказ як різною мірою деталізований виклад змісту тексту, резюме, анотація, реферат як використання вихідного тексту для створення нового шляхом критичного аналізу, схвалення, полеміки (відгук, рецензія, критична стаття тощо) [6, с. 190]. Рекомендаційний план лінгвостилістичної інтерпретації художнього тексту запропоновано Л.С. Піхтовніковою, який вдало використовується під час дослідження текстів малих жанрових форм [3, с. 29].

Методика лінгвостилістичної інтерпретації тексту, яку запропонувала Е. Різель, вдало використовується під час типологізації текстів малих форм [12, с. 184]. Наприклад, німецькомовна притча, яка належить до текстів малих художніх форм, досліджується з використанням методу лінгвостилістичної інтерпретації тексту. Притча допускає багатозначність інтерпретацій, будучи текстопороджуючим текстом для будь-якого адресата. Якщо пряме повідомлення передає знання, яке редукується (подвоюється) у адресата, то в непрямій комунікації через притчу передається не об'єктивна істина, а суб'єктивна, особисте присвоєння (суб'єктивна реакція індивіда) [2, с. 103–104]. Текст притчі читач може інтерпретувати по-різному залежно від поглядів, світосприйняття, рівня обізнаності з тією чи іншою проблемою.

Шляхом інтерпретації текстів притч та зіставленням їх із цілями притчі визначаються прагматичні функції притчі. Критерії виокремлення функцій сформулювати у вигляді якогось чіткого алгоритму неможливо, оскільки розпізнавання кожної функції пов'язано з інтерпретацією тексту й загальними знаннями про функції певного жанру.

У результаті лінгвостилістичної інтерпретації визначаємо реалізацію низки прагматичних функцій, а саме дидактичної, комунікативної, етико-філософської, соціально-критичної, функції впливу, інтерпретаційно-прагматичної, евристичної, ілюстративно-риторичної, виховної, сатиричної, драматичної, інформаційної, функції іносказання. Цей вибір обумовлений авторськими інтенціями, а також жанром, у якому побудовано текст.

Переважною функцією притчі є дидактична, що проявляється у представленні моральних істин, які початково мали релігійне забарвлення. Зміст притчі може бути наочно-дидактичним, тобто безпосередньо впливати із сюжету, і глибоким, який впливає з підтексту і сприяє змінам у свідомості адресата. Наприклад, у притчі Г.Е. Лессінга “Die Haushaltung” повчальність проявляється ненав'язливо.

Die Haushaltung

“Zankst du schon wieder?” sprach Hans Lau / zu seiner lieben Ehefrau. / “Versoffner, unverschämter Mann” – / “Geduld, mein Kind, ich zieh mich an” – / “Wo nun schon wieder hin?” – “Zu Weine. / Zank du alleine.” / “Du gehst? – Verdammtes Kaffeehaus! / Ja! blieb er nur die Nacht nicht aus. / Gott! Ich soll so verlassen sein? – / Wer pocht? – Herr Nachbar? – nur herein! / Mein böser Teufel ist zu Weine: / Wir sind alleine” [14, с. 16].

Автор притчі повчає нас на прикладі головних персонажів не втрачати близьких людей, родину через шкідливі звички. Дидактична функція цієї притчі реалізується у діалозі пана Лау та його дружини. Прагматична ефективність притчі також полягає у використанні автором афоризмоподібного висловлення: “*Mein böser Teufel ist zu Weine: / Wir sind alleine*”.

Притча допускає багатозначність інтерпретацій, будучи текстопороджуючим текстом для будь-якого адресата. Якщо пряме повідомлення передає знання, яке редуплікується (подвоюється) у адресата, то в непрямій комунікації через притчу передається не об’єктивна істина, а суб’єктивна, особисте присвоєння (суб’єктивна реакція індивіда). Цю реакцію не можна пояснити зрозумілим викладом, вона має бути пробудженою у адресата, тобто заново створеною і в цьому смислі подвоєною [2, с. 103–104].

Прикладом прояву цієї функції є притча М. Ліхтвера “Vater und Sohn”.

Des reichen Pächters Kind, der hoffnungsvolle Sohn, / studiert, und promovirt im dritten Jahre schon, / und kömmt von Erfurt, o welch Glücke, / mit einem großen D zurücke. / Der beste Schöps muß an den Spieß, / und wer im Städtchen Vetter hieß, / der lief, als er das Ding vernommen, / und schrie: “Herr Doktor, seid willkommen.” / Der Ruhetag folgt auf den Schmaus, / da packte der Herr Doktor aus, / und zog ein Buch hervor, vor dessen Größ und Schwere/ der Vater fast gelaufen wäre. / “Ei“, rief er, “Kind, ich bitte dich, / was hält dies dicke Buch in sich?“ / “Dies Buch“, versetzt der Sohn, “und seines Körpers Bürde / ist schuld an meiner Doktorwürde. / O das Buch ist ein Buch: Denn, lieber Vater, wißt, / daß es das corpus juris ist. / Die großgedruckte Schrift, im Mittelpunkt der Seiten, / das heißt der Text und hat gar wenig zu bedeuten; / allein der kleine Druck, am Rande hier und da, / das sind die Glossen, Herr Papa, / die von Juristenfintchen handeln, / der Kern des ganzen Rechts, das Ränk und Griffe lehrt, / wodurch sich Recht in Schuld verkehrt, / dadurch wir Schwarz in Weiß und Weiß in Schwarz verwandeln.“ / Der Vater merkte sich das Ding, / bis nachmittags

der Sohn zu seinen Freunden ging, / er hatte kaum die Tür in Händen, / da gürtete daheim der Vater seine Lenden, / fiel, ohne Scham und Scheu vor dem Justinian, / mit einer Scher’, o Trotz, das corpus juris an, / und schnitt mit einer Wut, auf die ich selber fluche, / die Glossen aus dem ganzen Buche, / da hatte keine Gnade statt, / die Schere schnitt von Blatt zu Blatt. / Jetzt kömmt der Sohn zurück: Er tritt in seine Stube / und glaubt, er sehe sich in einer Mördergrube: / Da lag der halbe Rumpf von dem Akursius / und dort des Baldus rechter Fuß, / das Aug’ entdeckte hin und wieder / zerstückelte Legisten - Glieder. / “Ach Vater!“ hob er endlich an, / “und sagt, was hab ich Euch getan? / Wär’ ich nicht Kind, bei meiner Ehre!“ / “Gemach!“ versetzt der Alte, “höre, / du handelst wunderbar, wenn dich das Ding verdrießt, / durch diese deine feinen Glossen, / Juristenfintchen, Ränk und Possen / hab’ ich ein Stück Feld vor kurzem eingebüßt. / Hätt’ ich die Schere nicht vorjetzt zur Hand genommen, / wir wären noch zuletzt um Haus und Hof gekommen.“ [14, с. 197–200].

Притчу М. Ліхтвера читач може інтерпретувати по-різному залежно від поглядів, світосприйняття, рівня обізнаності з тією чи іншою проблемою. На нашу думку, притчу М. Ліхтвера можна інтерпретувати як морально-дидактичну, сутність якої полягає в тому, що не слід пишатися званням, титулом, якого ти не заслуговуєш насправді; або як прохання виконувати свою роботу чесно, а не «перетворювати чорне на біле, а біле на чорне» відповідно до свого настрою. Інтерпретаційно-прагматична функція притчі М. Ліхтвера реалізується у діалозі Сина і Батька.

У лінгвостилістичній інтерпретації текстів також використовується метод аналізу за стильовими рисами на рівні композиції, лексики, морфології, фонетики, синтаксису [4, с. 49–69]. Шляхом інтерпретації текстів притч та використання аналізу за стильовими рисами виокремлено такі стильові риси, як стислість/відносна стислість/розгорнутість, сюжетність, двоплановість, символічність, діалогічність/монологічність, статичність/динамічність, дидактичність, автологічність/експресивність.

Наприклад, шляхом інтерпретації тексту та використання аналізу за стильовими рисами визначаємо, що стильова риса «сюжетність» є характерною для сучасної притчі ХХ сторіччя Г. Кунерта.

Die Schreie der Fledermäuse

Während sie in der Dämmerung durch die Luft schnellen, hierhin, dorthin, schreien sie laut, aber ihr Schreien wird nur von ihresgleichen gehört. Baumkronen und Scheunen, verfallende Kirchtürme

werfen ein Echo zurück, das sie im Fluge vernehmen und das ihnen meldet, was sich an Hindernissen vor ihnen erhebt und wo ein freier Weg ist. Nimmt man ihnen die Stimme, finden sie keinen Weg mehr; überall anstoßend und gegen Wände fahrend, fallen sie tot zu Boden. Ohne sie nimmt, was sonst sie vertilgen, überhand und großen Aufschwung: das Ungeziefer [10, с. 105].

У притчі чітко і стисло окреслено сюжет; він має узагальнений характер без уточнень і детального викладу. Йдеться про Кажанів, які в сутінках літають і кричать, але їхнього крику ніхто не чує, крім них самих. Кажани не знаходять вільного шляху і від відлуння голосів, вдаряючись об стіни, падають мертвими до землі, і тоді вони стають жертвами саме тих, кого вони зазвичай винищують, а саме шкідливих комах. На прикладі типової картини зі світу тварин у притчі порушується тема суспільно-політичного життя Німеччини. Голоси кажанів є символами голосів совісті, справедливості, які приречені до тиші, тому що збільшується несправедливість свавілля «шкідника» (*das Ungeziefer*) – представника тоталітарної диктатури. За допомогою діючих притчових фігур – кажанів – автор реалізує головний задум притчі, а саме засудження тогочасного суспільства.

У результаті системного вивчення притчі як жанру й типу тексту та лінгвостилістичної інтерпретації текстів була розроблена дефініція притчі, у якій враховані соціальні, комунікативні, художньо-естетичні цілі та їх мовні засоби досягнення, а також певні відносини між адресатом і адресантом: «Притча як жанр і тип тексту – це відносно коротка прозова (рідше віршована) розповідь про мовленнєві чи немовленнєві дії (описані так, нібито вони дійсно відбулися в житті людей, рідше – у світі тварин, і які, зазвичай, не виходять за рамки реально можливого), в якій за допомогою прийомів непрямой комунікації, двоплановості, прозорості алегоричності, метафоризації, символізації, афоризації, драматизації та автології, а також шляхом оптимального вибору лексики (загальноживана, абстрактна, корпоративна, тематична) передається думка про сутності, що важко піддаються вербалізації та мають велику семантичну ємність і впливають на свідомість адресата» [11, с. 242].

До текстів малих художніх форм належить німецькомовна байка, яка є унікальною як

особливий жанр літератури та різновид тексту. Рекомендаційний план лінгвостилістичної інтерпретації тексту байки запропонувала Л.С. Піхтовнікова [3, с. 30–31]. Авторка наводить такі результати роботи за наведеним планом інтерпретації байки.

Спочатку відбувається обговорення ситуації, зображеної в байці, її образів та характерів, а потім обговорення окремих ситуацій реального життя студентів, що спонукає їх мислити й висловлювати свої думки іноземною мовою.

Окрім лексико-граматичних знань, студенти опановують та закріплюють знання з лінгвостилістики та лінгвопоетики, отримують уяву про художньо-стилістичні елементи тексту, відомих письменників і поетів, а також навички лінгвостилістичної інтерпретації тексту.

Після всебічного оброблення байки студенти одержують завдання створити власну байку з такої ж теми або свій художній переклад (римований або неримований, ритмізований, прозовий). Перед тим, як дати це завдання, викладачу слід зачитати свій варіант художнього перекладу.

Завдання перекласти текст байки у віршованій або прозовій формі є ефективним засобом творчої переробки й засвоєння тексту після композиційного, змістового та мовно-стилістичного аналізу.

Студенти виконують це завдання зазвичай із великим задоволенням. В результаті маємо переклади у власній авторській манері з іншими версіями фабул, кінцівок і застосувань до життя, ніж у байці-зразку. Часто з вільним трактуванням змісту й моральних цінностей студенти стають повноправними авторами, адже на жанр байки поняття плагіату не поширюється [3, с. 32].

Відповідно до рекомендаційного плану лінгвостилістичної інтерпретації тексту байки були здійснені інтерпретації байок студентів-германістів Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Висновки. Отже, використання методу лінгвостилістичної інтерпретації слугує для детального опису лінгвістичної природи німецькомовної притчі та усіх текстів жанрів малих форм. Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі вважаємо дослідження казки, шванку, афоризму з використанням методу лінгвостилістичної інтерпретації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мукатаєва Я.В. Німецький прозовий шванк: лінгвостилістичний, прагматичний та когнітивний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04. Харків, 2009. 206 с.
2. Мусхелишвили Н.Л. Притча как средство инициации живого знания. *Философские науки*. 1989. № 9. С. 101–104.

3. Піхтовнікова Л.С. Тексти малих форм: лінгвостилістична інтерпретація. Дидактизація. Переклад. Ч. 1 : навчальний посібник (німецька мова) для студентів, аспірантів і викладачів. Маріуполь : ПДТУ, 2011. 160 с.
4. Ризель Э.Г. Полярные стилевые черты и их языковое воплощение. *Иностранные языки в школе*. 1961. № 3. С. 96–103.
5. Рикер П. Конфликт интерпретаций: Очерки о герменевтике. Москва : КанонПресс-Ц ; Кучково поле, 1995. 697 с.
6. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.
7. Чистякова О.С. Лінгвостилістичний аналіз художнього тексту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2016. № 60. С. 297–299.
8. Jahn Karl-Heinz. Schüler schreiben selbst: Märchen, Parabel, Lyrik, Eulenspiegelereien, Parodie und Utopie als Unterrichtsgegenstand. Weinheim; Basel : Beltz, 1983. S. 119–129.
9. Matzkowski B. Wie interpretiere ich Fabeln, Parabeln und Kurzgeschichten. Grundlagen der Analyse und Interpretation einzelner Textorten und Gattungen mit Analyseraster. Hollfeld : Bange Verlag, 1998. 77 s.
10. Neis E. Dichtung in Theorie und Praxis. Die Parabel. Hollfeld / Ofr. : Bange Verlag, 1981. 112 s.
11. Pichtownikowa L. Synergie des Fabelstils : Die deutsche Versfabel vom 13–21 Jahrhundert. Ukrainische Beiträge zur Germanistik. Band 5. Aachen : Shaker Verlag, 2008. 322 s.
12. Riesel E. Deutsche Stilistik : учебник для студентов институтов и факультетов иностранных языков. Москва : Высшая школа, 1975. 315 с.
13. Vischer F. Th. Beispiel, Parabel, Fabel, Tiersage. Darmstadt : Wiss. Buchges, 1983. S. 32–37
14. Wem ich zu gefallen suche. Fabeln und Lieder der Aufklärung. Berlin : Buchverlag Der Morgen, 1971. 317 s.
15. Zymner R. Einübung in die Literaturwissenschaft: Parodieren geht über Studieren. Paderborn : Schöning, 2007. 296 s.